

ALAPJOGOKÉRT
KÖZPONT

MI VESZÉLYEZTETI A DEMOKRÁCIÁT, AVAGY: TÚLÉLI-E A DEMOKRÁCIA A 21. SZÁZADOT?

Fricz Tamás

2020. június 15.

Mi veszélyezteti a demokráciát, avagy: túléli-e a demokrácia a 21. századot?

Veszélyben van-e a demokrácia a 21. században? Ha igen, honnan jön ez a veszély? Van-e esélye a demokráciának arra, hogy túlélje a 21. századot?

Először is szögezzük le, hogy a demokratikus országok száma is fokozatosan növekszik. Egyes elemzők szerint a második világháború végén, a fasizmus, a kommunizmus és a kolonializmus következtében mindössze 12 ország volt teljes demokrácia. 1972-re ez a szám 44-re emelkedett, 1993-ban már 72 demokratikus országról beszélhettünk. 2013-ban pedig a világ 195 országából 117 nevezhető úgynevezett „választási” demokráciának, s ebből 90 szabad államnak tekinthető. Soha nem volt még ennyi demokratikus berendezkedés, és soha ennyi híve nem volt a demokráciának (Reybrouck, 2013, 9-10).

Mindebből bátran levonható az a következtetés, hogy a világ jövője múlik azon, hogy milyen sors vár a demokráciára a nagyrészt még előttünk álló évszázadban.

Ugyanakkor, miközben gyakorlatilag világnormává vált, egyre nagyobb a demokráciából való kiábrándultság az emberek körében. A Cambridge Egyetem mellett működő Bennett Intézetnek egy friss elemzése arra a meglepő eredményre jutott, hogy a demokráciával való elégedetlenség az utóbbi években folyamatosan növekszik, jelenleg történelmi csúcstól ért el, s ami különösen döbbenetes, hogy a fejlett országokban a legelégedetlenebbek a megkérdezettek. (https://www.bennettinstitute.cam.ac.uk/media/uploads/files/DemocracyReport2020_nYqgWi0.pdf) A tanulmány szerzői szerint nem túlzás azt állítani, hogy a demokrácia globálisan gyengélkedik, ám ez az állapot az utóbbi tíz-tizenöt év terméke. Amíg ugyanis 2005-ben a világon megkérdezettek még csak 38,7 százaléka mondta azt, hogy nem elégedett a demokrácia működésével, 2020-ra az elégedetlenek immáron a többséget (!) képviselik 57,5 százalékos aránnyal. Ezen belül is meglepő, hogy a leginkább kiábrándult országok közé tartozik az Egyesült Államok, nem sokkal lemaradva tőle Nagy-Britannia; előbbi országban tizenöt évvel ezelőtt még a megkérdezettek 75 százaléka elégedett volt a demokrácia működésével, ma már az elégedetlenek vannak a többségben.

Látható tehát, hogy az utóbbi tíz-tizenöt év drámai negatív fordulatot hozott a demokrácia megítélésében, s ennek oka nem az örökké elégedetlen nép szűklátókörűsége vagy ostobasága, hanem az a tény, hogy a demokrácia léte valószínű veszélybe került a 21. században.

De mi ennek az oka?

Talán meglepítő tétissel kell kezdenem: a demokráciák létét nem a szélsőséges áramlatok, a szélsőjobboldal vagy szélsőbaloldal, nem is a „populizmus” vagy a „nacionalizmus” fenyegeti, ahogyan azt a tanulmány szerzői a mainstream-nek nevezett balliberális áramlattal egybehangozóan hangoztatják. Azok a legtöbb esetben nem szélsőséges, hanem radikális pártok és szervezetek, amelyek felbukkantak az európai országokban, nem a demokrácia ellen lépnek fel, hanem éppen az ellen az uralkodó balliberális politika ellen, amely a népakarat figyelembevétele nélkül kívánja megvalósítani globális elképzeléseit. Valamint nem azok az egyes országok jelentik a veszélyt a demokrácia létére, amelyek a liberális demokráciától eltérő rendszert hoznak-hoztak létre, ugyanis ezek nem tesznek mást, mint hogy igyekeznek a demokratikus elemeket a saját történelmi és kulturális hagyományaiknak megfelelően adaptálni a saját intézményeik és szokásaik közé.

Ezzel szemben a demokráciára nézve a legnagyobb kihívást a globális pénzügyi és gazdasági elit, illetve az általa preferált globalista liberalizmus jelenti, amelyik a tágabb értelemben vett Nyugaton uralkodó áramlattá vált az utóbbi három évtizedben. Vagyis, durvábban fogalmazva, az a globalizálódott Nyugat okozhatja a demokrácia veszét, amelyik valamikor létrehozta a demokráciát.

A legfőbb veszély ugyanis az a 21. században, hogy a demokráciát, mint politikai rendszert felülírja egy újfajta, Nyugatról induló globális rendszer, amelyet nem a politika hoz létre, hanem a globális piac irányítói, egy pénzügyi és gazdasági elitokrácia. A modern társadalmakat legátfogóbban és hálózatosan szervező három meghatározó szféra, a piac, az állam és a társadalom vonatkozásában a piac tesz szert globális hatalomra; a multinacionális gigacégek és a globális pénzügyi körök együttesen olyan érdekszférát hoznak-hoztak létre, amelyik helyzeténél fogva a nemzeti keretek között működő (nemzet)államok és társadalmak fölé emelkednek. E globális elitokrácia meggyőződése, hogy a világ gazdasági, pénzügyi, társadalmi és politikai válságai nem kezelhetők

máshogyan, mint régi és új, már működő és a jövőben működésbe lépő globális intézmények segítségével, s ezért, ebben a folyamatban olyan új működésmódot alakítanak ki, amely alárendeli a demokráciát a globális szempontoknak. Nem „megszüntetni” akarják a demokráciát, hanem olyan politikai eljárás móddá változtatni, amely felett immáron nem a társadalom, hanem sokkal inkább a globális elit akarata érvényesül. A „felülírás” ebben az esetben tehát azt jelenti, hogy a demokratikus színpadi kellékek többé-kevésbé megmaradnak a politikai és közéletben, de azokat most már nem az állampolgárok választják ki és rendezik be, hanem a globális körök. Utóbbiak nem azt mondják, és - éppen a demokrácia normatív ereje miatt – nem is merik mondani, hogy a demokráciát sutba kell dobni, hanem az a meggyőződésük, hogy a konfliktusok kompetens kezelését már nem a nemzeti demokráciák tudják megvalósítani, hanem a globális intézmények, főként a globális piaci intézmények. Úgy vélik, a nemzetállami kereteket mintegy meghaladta az idő, ezért kell azokat „felülírni”.

Ebből fakadóan létrejön a globálissá vált piac és a nemzetállam, illetve a globalizmus és a demokrácia közötti konfliktus. Ezért nem véletlen az, hogy a globális piaci szereplők erősen támadják a nemzetállami kereteket, s azok elavultságáról beszélnek, mert jól tudják, hogy a nemzetállamok felbomlasztása egyet jelentene a nemzeti keretek között működő – tehát véleményük szerint már nem kellően hatékony - demokráciák alárendelésével is.

A globális piac elitje tehát egyszerre áll konfliktusban a nemzetállammal és a nemzeti demokráciákkal is, s a megoldást egy, nemzetállamok feletti új világrend létrejöttében látják. De vajon reális, megalapozott koncepció-e ez? Elképzelhető-e, végrehajtható-e, s egyáltalán: hasznos lenne-e az emberiség számára?

A kérdés megértésének lényegéhez tartozik annak tisztázása, hogy a demokrácia univerzálisan szemlélve milyen keretek között releváns, tehát hatékony politikai rendszer.

A közepébe vágva: véleményem szerint a demokrácia legmagasabb területi és szervezeti foka a nemzetállam; ennél alacsonyabb, tehát regionális és lokális szinten is működőképes, ám a nemzetállamok feletti szinteken irrelevánssá válik. Mindez azonban szorosan összefügg azzal a kérdéssel, hogy a nemzetállam felett, tehát globális szinten létrejöhet-e belátható időn belül egy olyan intézményrendszer, amely valóságos, nemzetközösség feletti, ám kellően

szervezett társadalmi közösséget képes összetartani. Ha ugyanis utóbbi lehetséges lenne, akkor persze a globális demokrácia is elképzelhető lenne. De így van-e?

Mindenesetre a baloldali, s főleg liberális gondolkodók elsöprő többsége így látja. Már E. J. Hobsbawn, ismert baloldali történész megírta 1992-ben A nacionalizmus kétszáz éve című könyvében, hogy a liberálisok és a marxisták szerint a nemzetek kialakulása és fejlődése az emberi fejlődésnek pusztán egyik állomása, mely folyamat a családok létrejöttétől egészen a jövő egységes világáig tart (Hobsbawn, 1997, 54, 57). P Bobbit azt fejtegeti, hogy „a nemzetállam felett hamarosan végleg eljár az idő, az emberiség föltartóztathatatlanul a „piacállam” irányában halad, ahol az állam és a polgár kötelékét nem örökletes kötelezettségként fogják fel, mint amilyen egy család vagy törzs tagjait összefűzi, hanem szabad döntésen alapuló megállapodásként, amelynek értelmében az állam különféle juttatásokat (biztonságot, jólétet és egyéb világi javakat) szállít cserébe az engedelmességért.”¹ G. Monbiot pedig arról beszél, hogy „világkormányzásra van szükségünk, amely minden ember érdekét számításba veszi, és amelynek törvényalkotói jogköre egyezik a megoldandó globális problémák nagyságával és súlyosságával.”²

Igazuk van-e ebben?

Meggyőződésem szerint nincs igazuk, viszont a fenti okfejtést komolyan kell venni, s válaszolni kell rá.

A nemzetállamok elnyűhetetlenek: állandóan újjászerveződnek a történelemben, ami jól mutatja, hogy nem múló, átmeneti jelenségek. Amíg a törzsi-családi közösségek a vérségi alapon tartottak össze, a vallás pedig a hit alapján teremtett közösségeket, addig a nemzet tagjai vértől és vallástól függetlenül társakat, honpolgárokat látnak egymásban. A nemzet komplex fogalom, jelentős szerepet játszik benne az etnikai összetartozás és a közös nyelv, a közös múlt, de mindezt mintegy összefogja és megjeleníti a közös területhez tartozás tudata, a haza-tudat, amelyet egységes területi közigazgatás rögzít, s a folyamat végén megjelenik a nemzetállam, amely megtestesíti a nemzetközösséget.

¹ Idézi: Scruton, R.: A nemzetek szükségességéről. 209.o.

² Idézi: Scruton, R.: id. mű, 211.o.

A nemzetállamot a szuverén, egymással egyenrangú polgárok fogadják el saját maguk számára közösségként. Ahogyan Roger Scruton fogalmaz a *Mi a konzervativizmus?* című könyvében: a nemzet az önmagáról kialakított elképzelésen alapuló közösség (Scruton, 1995, 130). Ez már csak azért is így van, mert hiszen a nemzet tagjai, a honpolgárok döntő része nem is ismeri egymást személyesen, mégis egy elképzelt közösség, a haza, a nemzet részének tartják egymást. Ortega I Gasset írja erről *A tömegek lázadásában*, hogy a nemzetállam a tagjainak spontán és mélyen átértézt összetartásából származik (Gasset, 2003, 201), minden nemzet tehát egyfajta lelkeség, titkoknak, közös tudásoknak olyan együttese, amelyet a kívülálló sohasem érthet meg teljesen (Gasset, 2003, 251) – csak a saját nemzete vonatkozásában, teszem hozzá. Gasset kiváló példát hoz erre a „titokra”, amikor azt írja: „Elég nyilvánvaló, hogy bármilyen sokáig tanulja is az ember, gyakorlatilag lehetetlen *lelkében* megismerni egy idegen nyelvet. Hát akkor nem esztelenség az az elképzelés, hogy egy idegen ország politikai valósága könnyen megismerhető?”³ Nem kétséges, hogy a nemzetállam szerves összetartó ereje az etnikum és a nyelv, de több is annál: egy adott múlttal rendelkező, területileg elhatárolt közösséghez való lelki kötődés.

A nemzet tehát egy olyan érzelmi, szellemi és lelki közösség, amely a polgárok szabad döntésén és választásán alapul. Ez a döntés egyszerre racionális, s egyszerre emocionális, ugyanis a hazaszeretetet tartja össze; a tagok felelősséget éreznek a tetteikért egymással szemben, illetve, a területi alapon létrejött államot elfogadják olyan, maguk fölé emelt hatóságnak, mely a közösség érdekeit képviseli kifelé, s melynek a döntéseit és határozatait magukra nézve kötelező érvényűnek fogadják el. Ebben az értelemben, a nemzetállam a legmagasabb fejlettségű társadalmi organizmus, amely - ahogyan Scruton írja *A nemzetek szükségességéről* című munkájában – erkölcsi és jogi személyiséget alkot, a nemzetközi viszonylatok között a maga nevében cselekszik, mint önálló egység (Scruton, 2005, 130).

A nemzet a történelem legtágabb és legnépesebb társadalmi közössége, amelyikben megmaradt az összetartás-tudat és ami a legfontosabb: a mi-tudat. Ezen a szinten felül már nincs olyan mi-tudat, amely a tagok számára felelősség, a kötelességvállalás és a közös hatóságnak való alárendelődés normáit kötelező érvényűvé tennék. És éppen ebből következik, hogy a nemzetközi

³ Gasset, J. Ortega Y: *A tömegek lázadása*. 252.o.

viszonylatokban már nem találunk valódi társadalmi közösségeket, mert a globális intézmények világából hiányzik a mi-tudat, hiányzik az etnikai-nyelvi háttér, a hazaszeretetből fakadó érzelem és lelkeség, a másik oldalon pedig a racionális összetartozás tudata. Vagyis, azért lehetetlen olyan nemzetállamok felett álló, azokat ad absurdum helyettesíteni képes, globális intézmények és közösségek létrehozása, mert nyomaiban sem látszanak az ehhez szükséges racionális és emocionális mi-tudatnak a gyökerei, nyomaiban sem látszik annak az esélye, hogy egyfajta „globális hazaszeretet” – ami önmagában státusz inkongruencia – jöjjön létre.

Ez a súlyos probléma az Európai Egyesült Államok víziójával is: képtelenség felülről, oktrojáltan, egy elitokrácia által létrehozni valamifajta európai intézményrendszert, amelyet az európai polgárok a magukénak éreznének. Európai, vagy legalábbis európai uniós mi-tudat, racionális és emocionális elkötelezettség, európai „lelkeség” nélkül mindez hiú ábránd, és nem is működik. Ettől távol vagyunk, s ezért válik nehézkes erőlködéssé az, amit az uniós elit tagjai, egyebek mellett olyan személyek, mint korábban Jean Monnet, Altiero Spinelli, Paul-Henry Spaak, manapság pedig Jean-Cloude Juncker, Angela Merkel, Martin Schultz, Guy Verhofstadt, Frans Timmermans és mások próbáltak és próbálnak az unió tagállamaira kényszeríteni „egység” címen.

Vagyis: hogy kétszáz év múlva mi lesz, természetesen nem tudhatjuk; hogy a globalista hálózatok mondjuk 2220-ban létre tudnak-e hozni egy, kozmopolita világpolgárságon alapuló, univerzális társadalmi közösséget, amely valóságos mi-tudattal és lelkeséggel rendelkezik, senki sem tudhatja. Az viszont biztos, hogy a világ minden táján százötven-kétszáz éve kialakult nemzetállamok azok, amelyeknek érdekei, értékei, hitei és céljai mentén alakulnak a dolgok a glóbuszon, s ez meglehetősen tartós jelenségnek látszik.

Másfelől arra is rá kell mutatni, hogy a nemzetállam a demokrácia autentikus „terepe”. Demokrácia csak nemzetállami keretek között (vagy lokálisan, illetve kisebb szervezeti-szakmai egységekben) képzelhető el, amelyben a számunkra személyében idegen honpolgárt is a nemzet részének, a nemzetközösség tagjának fogadunk el, és mint ilyenért, felelősséget is vállalunk. Ugyanis a társadalmi és politikai csoportok között természetesen a konfliktusok, ezek kezelése azonban csak akkor lehet békés, ha létezik a minimális nemzeti összetartás-tudat, az az érzés, hogy a honfitársaim által létrehozott, számomra

ellenszenves politikai csoportokat, pártokat akkor sem számolom fel, ha nem értek azokkal egyet. (Kivétel, ha az életemre törnek.) A demokrácia viszont csak akkor állhat fenn, ha a politikai versenyben érvényes a többség dönt elve, s a bármilyen ideológiájú politikai tábor általi kormányzást minden, azzal egyet nem értő honpolgár is elfogadja és tudomásul veszi – éppen a közös nemzettudat alapján. Tehát éppen a nemzettudat tart fenn egy demokráciát, mert a nemzet fennmaradásáért mindannyian felelősséget vállalunk.

Nos, ez az oka annak, hogy a nemzetállamokon belül békésen, demokratikus eljárások keretein belül kezelik az egyes nemzeti csoportok közötti politikai konfliktusokat. (Afrikában, ahol sok helyen a választások után véres polgárháború robban ki, nem beszélhetünk nemzetállamokról, inkább országok felbomlásáról és újjáalakulásáról, a közel-keleti és észak-afrikai iszlám országok pedig a legtöbb esetben az első világháború után kialakított, mesterséges területi képződmények, ezért se nem nemzetek, se nem nemzetállamok, s végképp nem demokráciák.) S gondoljunk bele: ha egy országon belül egy nemzetrész már kellő szervezettségre, autonómiára, és leginkább mi-tudatra tett szert, nem kizárt, hogy végül ki akar válni az adott nemzeti keretek közül, mert már számára a lokális nemzettudat fontosabbá vált, mint a többségi nemzethez való kötődés, ennél fogva nem ismeri el, s nem rendeli alá magát a többségi nemzetállam törvényeinek. („Forró” esetek ebből a szempontból Belgiumon belül Vallónia és Flandria, Spanyolországban a katalánok, Nagy-Britanniában a skótok főleg a Brexit után.) A nemzetek legalább annyira teremtményei, mint teremtoi az államnak, a kettő szimbiózisban áll egymással, hol az egyik, hol a másik az inspirálója a nemzetállammá válásnak.

A fentiek magyarázatot adnak arra is, hogy a nemzetközi relációban, a globális és geopolitikai küzdelmekben újra és újra háborúk robbannak ki. Azért, mert nincs és aligha lesz univerzális, kozmopolita mi-tudat a glóbuszon, tehát nincs elég lelki korlát az előtt, hogy ne pusztítsuk el egymást. Nem véletlen, hogy Kant, amikor az Örök Béke esélyeit kereste a nemzetközi viszonyokban, ő is az egymástól független államokban gondolkodott, s nem valamifajta egységes, globális szuperállam létrejöttében. Kifejtette, hogy a békét biztosító nemzetközi jog „több egymástól független szomszédos állam *elkülönítését* feltételezi...”, (és) ezeknek valami föderatív egyesülése ...veszi elejét az ellenségeskedések kitörésének.” Ez az állapot „jobb, mint azoknak összeolvasztása egyetlen, a

többiek fejére növvő és univerzálmonarchiába átmenő hatalom kezében”. Ez után felhossa a nemzetfölötti kormányzás elleni legfőbb kifogást, nevezetesen azt, hogy „a kormányzat terjedelmének növekedésével a törvények mindjobban veszítenek nyomatékukból; s a lelketlen despotizmus, miután a jónak csíráit kiírtotta, végre is anarchiába dől.”⁴

Ebből fakadóan a nemzettudat és a nemzetállam belső egyensúlya miatt még mindig több esélyt ad a nemzetközi békére és egymás kölcsönös tiszteletben tartására, mint a globális Új Világrend és Világkormányzás.

Levonhatjuk a következtetést: nem minden nemzetállam demokrácia, viszont minden demokrácia nemzetállam.

Vagyis, ha és amennyiben, a jelenlegi feltételek között létrejönne valamifajta globális rend és kormányzás, annak a demokrácia, mint két évszázada a leginkább emberséges és tisztességes politikai rendszer, óhatatlanul áldozatul esne.

A demokráciát tehát nem elsősorban endogén, azaz nemzetállamokon belüli, hanem exogén, nemzetállamokon kívüli és felüli hatások veszélyeztetik. Ez nem azt jelenti, hogy demokráciák önmagukban, a külső hatásoktól függetlenül ne mutatnának fel kisebb-nagyobb válságtüneteket, azonban ezek a nemzeti kereteken belül többé-kevésbé kordában tarthatóak; persze arra is bőven van példa, hogy egy nemzetállami demokrácia végül autokratikussá és diktatórikussá válik (számos latin-amerikai és délkelet-ázsiai példa van erre). Ám az endogén hatásokra kialakult változások mindig egy-egy országról szólnak. Az exogén, globális kihívások azonban ennél jóval többet jelentenek: a demokrácia, mint a világon elterjedt, normává vált politikai rendszer fennmaradásáról vagy felbomlásáról szólnak.

De tegyük fel a kérdést: hogyan alakulhatott ki egy olyan helyzet a 21. század elejére, amely a demokráciák létét is veszélyeztetheti?

Ha a modern társadalmakat legátfogóbban szervező három szféra (alrendszer) - piac, állam, társadalom – szempontjából közelítjük meg a kérdést, akkor azt látjuk, hogy a (globálissá vált) piac, az individuális gazdasági érdekek szférája fölébe kerekedett az államnak; az államnak, amely a közjót lenne hivatott

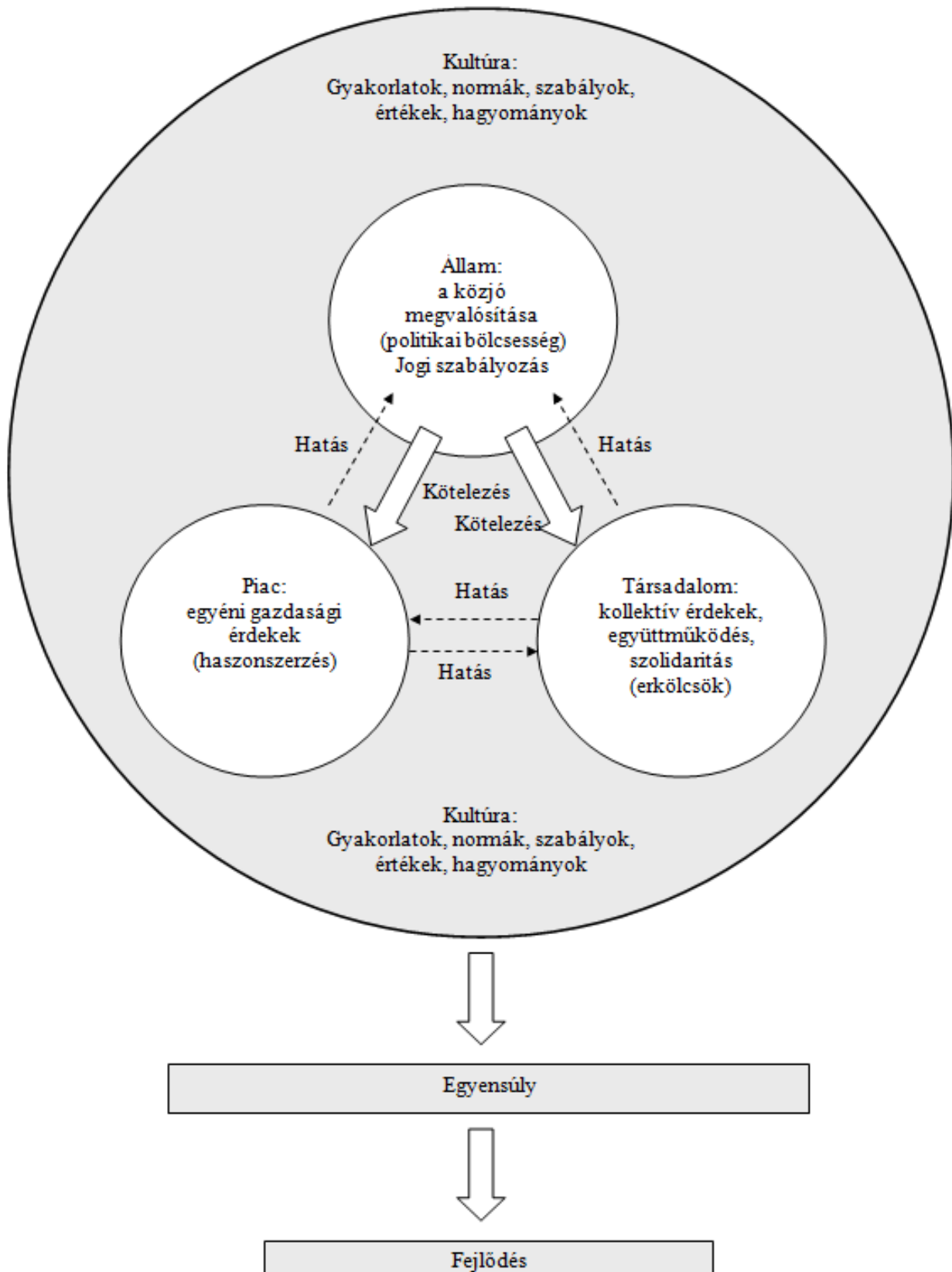
⁴ Idézi: Scruton, R.: id. mű, 197.o.

szolgálni, illetve, a társadalomban megjelenő közösségi érdekek és a piaci egyéni érdekek közötti egyensúlyt megteremteni, mint a nagy alrendszerek közötti szabályozó intézményrendszer. A piac-állam-társadalom alrendszerei (szférái), s a mindhármát átfogó kultúra közötti kapcsolatrendszert ideális esetben így ábrázolhatnánk:

22. Táblázat

A piac-társadalom-állam-kultúra alrendszerének „ideáltípus” kapcsolódásai

Részletezzük a három szféra vagy alrendszer sajátos funkcióit a nemzetállamban.

Kezdjük a piaccal. E piac működési alapelve az egyéni (gazdasági, pénzügyi) érdek, a haszonszerzés, a profit növelése. Ez nem is lehet másként, hiszen a legfontosabb igazi motiváló erő a gazdaságban a „gazdagság”, ez viszi előre a vállalkozásokat, a termékek és szolgáltatások mind magasabb színvonalú előállítását.

Ezzel szemben a társadalom – melynek koncentrált terepe a *civil társadalom* – ettől éppen eltérő logika hajtja és tartja össze: a közösségi érdek, a szolidaritás, kollegialitás, az együttműködés és az erkölcs, mint norma. A társadalmi csoportok együttélése nem is képzelhető el másként, mint hogy egy bizonyos szintig figyelnek egymás érdekeire, összehangolják azokat, hiszen ha ezt nem tennék alapegységként a családok, baráti körök, lakóközösségek, helyi önkormányzatok, falvak, városok, kerületek, érték-közösségek és mozgalmak, egyházak, egyesületek stb., akkor totális anarchia és káosz alakulna ki a mindennapokban, a Hobbes-i értelemben vett mindenki harca mindenki ellen érvényesülne és ez pusztuláshoz vezetne. A világ minden országának minden társadalma erre a minimális, vagy annál jóval szervezettebb kollegialitásra épül – ami a közlekedéstől kezdve a közösségi terek, épületek és intézmények együttműködő használatáig tart -, s ez által jönnek létre az országok működési alapzatai. Ez a kollegialitás, alapfeltételt jelentő szolidaritás viszont az erkölcsben jelenik meg: a családok, társadalmi közösségek, csoportok összetartása, az együttélés gyakorlati kötőszöve az erkölcs, egészen a tízparancsolatig vagy annál is jóval korábbról eredeztetve. Az erkölcsi normák teszik lehetővé az együttműködés mindennapi feltételeit; nem öljük meg egymást, nem lökjük fel egymást az utcán és a villamoson, segítünk a másikon, ha bajban van, esetenként önzetlenek vagyunk stb. A társadalomban vagy közelebbről civil társadalomban jelennek meg azok a nem-profit-orientált, valódi civil szervezetek, amelyeket nem a pénzügyi haszon, hanem a szolidáris segítségnyújtás motiválja.

Amíg tehát a piacot az egyéni érdek és a haszonelv tartja össze és működteti, addig a társadalmat a közösségi érdek és az erkölcs.

A harmadik a politika, s ennek középpontjában a demokratikus (nemzet)állam. Az állam az a terep, amely ideális esetben megteremti az egyensúlyt piac és társadalom, egyén és közösségi érdek között. A demokratikus állam a

közérdeket, a közjót képviseli, s jó esetben bölcs államférfiak értő módon döntenek arról, hogy meddig terjedjen a piac logikája, s meddig a társadalomé. Tudják, mindkettőre szükség van: a piacra azért, mert kellő mennyiségű árura, munkahelyre, szolgáltatásokra és haszonra van szükség ahhoz, hogy a társadalom egésze fennmaradjon, táplálkozzon, lakjon, jól éljen, s ehhez az egyéni motivációt, a haszonszerzés vágyát fenn kell tartani. A társadalmira pedig azért, hogy ne törjön ki polgárháború, béke legyen, az ember ne legyen embernek farkasa, hogy komfortosan, sőt, tisztességesen és szeretetteljesen tudjunk együtt élni a mindennapokban.

A demokratikus állam, a jó állam és a jó kormányzat kötelessége arra vigyázni, hogy egyik logika se terjedjen túl a másik területre: nem szabad, hogy a piaci felválthassa a társadalmat, az egyéni érdek a közösségi érdek terepét, s fordítva, a társadalmi elv nem hathatja át a piaci alrendszert (ez utóbbi kísérlet volt a szocializmus-kommunizmus, tudjuk, milyen eredménnyel). Az állam az egyetlen alrendszer, amelyik céljai megvalósításához rendelkezik a megfelelő jogi és törvényi kényszerítő erővel, tehát minden eszköze megvan ahhoz, hogy a közjó szempontjából járjon el. Ráadásul a demokratikus állam vezetőit választások útján a társadalom, a „köz” választja ki, ezért is elkötelezett a közjó iránt az állam. Természetesen mindez nem jelenti a piac háttérbe szorítását, hiszen a piac által megtermelt javak által válik lehetségessé a közjó. Így az állam ideáltipikus esetben piac és társadalom között egyenlegez, s teremti meg a kellő egyensúlyt az alrendszerek között.

Végül a három alrendszer egymáshoz való viszonya, e viszonyok intézményesülése és egymásra hatása alakítja ki hosszabb távon a szélesebb értelemben vett társadalmak, illetve az egyes ország kultúráját, mint egy nemzeti közösség tágabb létezmódját, amely gyakorlatokból, szabályokból, intézményi adottságokból és általánossá vált normákból áll össze.

Ha jobban belegondolunk, az állam korlátozó, kiegyensúlyozó szerepe, s a három szféra közötti egyensúly állapota jellemezte az euroatlanti demokráciákat egészen a hetvenes-nyolcvanas évekig, inentől kezdve azonban az állam fokozatosan szorult háttérbe és a globalizálódó piac egyre több helyen átvette az irányítást. A globális pénztőke azonban hosszútávú uralmi céljait ekkor még részlegesen – de csak részlegesen! - alárendelte a két világrend közötti küzdelemből fakadó szempontoknak. Ahogyan H.-P. Martin és H. Schumann

írják, „Amíg Keleten a Gonosz birodalom ellen kellett harcolni, ahhoz szükség volt egy virágzó, stabil Nyugat-Európára is, amely a kommunizmusnak a kapitalizmus barátságosabb arcát mutatta. De Washingtonnak erre a célra most már nem kell többé Európa.”⁵

Az utóbbi mondat már átvezet bennünket a jelenlegi korszakba. Láthatjuk, hogy a hetvenes évektől kezdve, de különösen az elmúlt negyedszázadban felborult a hagyományos, az euroatlanti - de főként európai – világot jellemző egyensúly az egyes szférák között. A fentebb jellemzett változások következtében ugyanis, a neoliberalizmus uralkodóvá vált eszméjének segítségével a piac – a globálissá vált piac! – veszi át a meghatározó szerepet egyre több helyen és szférában az államtól, mintegy annak helyébe lép; ez által a közjó és a társadalmi szféra közösségi érdekei nagymértékben háttérbe szorulnak. Az „internacionalista”, „kozmpopolita” nemzetközi pénzügyi körök rá tudják kényszeríteni akaratukat a „nemzeti” államokra, s mivel a demokráciák működése éppen a nemzetek, nemzetállamok szintjén releváns, a demokrácia is alárendelődik a piac irányításának. Márpedig a jó államhoz és a jó kormányzáshoz nemzetállami szuverenitás, szabad választások, önálló gazdaságpolitika és természetesen demokratikus jogállam kell, ám mindezeket veszélyezteti a globális piac.

Külön fontos itt kiemelni a piac átalakulását. A piac, eredeti értelmében, a helyi, másképpen a nemzeti vállalatokat és cégeket, illetve ezek viszonyait jelentette. Az állam-piac-társadalom egyensúly is úgy jöhetett létre, hogy a cégek a területi joghatóság (a nemzetállam) felügyelete, jogszabályai és ellenőrzése alatt működtek, s ebbe beleértendőek voltak a pénzügyintézetek is. Azonban a nemzeti piac helyét fokozatosan átvette a nemzetközi, globális piac: a multinacionális gigacégek átlépték a nemzeti határokat, s tevékenységük nemzetek felettivé vált. S ez nem csak a hagyományos termelő vagy kereskedelmi cégekre jellemző; mellettük megjelentek azok a globális kommunikációs óriások, tech-cégek (Google, Facebook, Twitter stb.), amelyek az emberek közötti kommunikációs irányokat, mintázatokat és tartalmakat is befolyásolhatják, s ez által egyfajta globális karámba terelhetik az embereket.

Colin Crouch a fentiekkel összefüggésben írja, hogy az állam és a piac közötti konfliktusok helyett pontosabb lenne egy hármas összecsapásról beszélni,

⁵ Martin, Hans-Peter/Schumann, Harald: A globalizáció csapdája. 323.o.

amelyben az állam, a piac és a nagyvállalatok (multik) versenyeznek egymással. A mainstream-nek számító neoliberális gazdaságfilozófia sem általában a piacra támaszkodik az állammal szemben, hanem a multinacionális nagycégek politikai befolyására, arra, hogy utóbbiak a politikai folyamatok – az állam – belső szereplőivé váljanak. Valójában tehát nem a helyi, nemzeti kis- és közép vállalkozások jelentenek veszélyt a demokráciára, hanem a gigacégek, amelyek veszélyeztetik a helyi piacot is (Crouch, 2013, 14).

Crouch világos különbséget von a piac és a nagycégek között, mert valójában az utóbbiak azok, amelyek uralják a piacot. Azt gondolnánk, hogy az állam a neoliberalizmus erős befolyása alatt az általában vett – nemzeti – piaci szereplőkre ruház át feladatokat, holott az a pontos tény, hogy a piacot uraló nagycégek javára mond le a klasszikusan őt megillető funkciókról (Crouch, 2013, 109).

Lényeges tehát leszögeznünk, hogy amikor az állam-piac-társadalom közötti egyensúly felbomlásáról beszélünk, akkor kulcsmomentumként tekintünk a piac globalizálódására, a nemzeti piac feletti globális piaci szereplők (multicégek, nemzetközi pénzintézetek, hedge fundok, befektetési alapok, biztosítótársaságok, nagy hitelminősítő intézetek stb.) megjelenésére. Utóbbiak ugyanis úgy lépnek fel, mint akik a nemzetállamokkal egyenrangú, illetve, azok felett álló globális aktorok.

A piac – vagyis a gazdaság – uralkodó pozícióba kerülésének igényét, mint egyfajta korszellemet (Zeitgeist), már Oswald Spengler is érzékelte a harmincas évek közepén. A döntés évei című művében így ír: „Az állami főhatalom hanyatlásának legkomolyabban veendő tünetei közé tartozik az a tény, hogy a XIX. század folyamán uralkodó lett az a benyomás, hogy a gazdaság fontosabb, mint a politika....A politikai hatalomra nemcsak úgy tekintenek, mint a közélet egyik elemére, melynek legelső – ha nem épp egyetlen – feladata a gazdaság szolgálata, hanem azt várják el tőle, hogy teljességgel alkalmazkodjon a gazdaság kívánalmaihoz és nézeteihez; végül pedig azt is elvárják, hogy a gazdasági vezetők irányítsák. S ez is széles területen megtörtént már; hogy milyen sikerrel, korunk történelme tanítja.”⁶ Ha a mai neoliberalizmusra, mint uralkodó eszmei áramlatra gondolunk, s például alapul vesszük Papademos és Monti, mint

⁶ Spengler, Oswald: Válságok árnyékában. 188.o.

multinacionális bankárok és közgazdászok választások nélküli delegálását Görögország és Olaszország élére, illetve, ha Dacian Ciolos „technokrata” román miniszterelnökre gondolunk, aki 2016-ban Soros Györgyhez köthető globalista „szakembereket” vett be a kormányába, akkor nyugodtan mondhatjuk, hogy a Spengler által érzékelt korszellem mára mintha szárba szökkenne.

Ugyanakkor Spengler el is határolódik ettől a korszellemtől. Kifejti, hogy a történelemben a gazdasági vezető sohasem volt „a” döntéshozó, s erős politika nélkül soha és sehol nem volt egészséges gazdaság, hiába tanítja ezt a materialista elmélet. Felhossa példaként Angliát, ahol nem kereskedők és gyártulajdonosok, hanem valódi politikusok, mint például „a két Pitt”, voltak azok, akik a gyakran rövidlátó gazdasági emberek tiltakozása ellenére az angol gazdaságot a világ legelső gazdaságává tették. A Napóleon ellen folytatott háborút a pénzügyi összeomlás határáig vitték el, mivel az éves büdzsénél messzebb tekintettek. Ugyanakkor rezignáltan jegyzi meg, hogy „Manapság azonban az a helyzet, hogy a vezető államférfiak jelentéktelensége miatt – akik egyébként nagyrészt maguk is érdekeltek a magánüzletben – a gazdaság irányadóan szól bele a döntésekbe”.⁷ Nem is tudom hirtelen, vajon Spengler, ha ma kellene erről írnia, vajon változtatna egy sort is a fentieken? Kicsit szégyenlősen, de a fenti „vezető államférfiak” kapcsán mégis kénytelen vagyok néhány nevet leírni: J-C. Juncker, J. M. Barroso, G. Schröder, Nelly Kroes, van Rompuy stb.

Spengler következtetése a mai korig kiható érvényességű: „... a gazdaság detronizálta a politikát, a gazdasági kirendeltség az államot, a szakszervezeti vezető pedig a diplomatát; itt bújnak meg a jelen gazdasági katasztrófájának csírái, nem pedig a világháború következményeiben. Ez pedig a maga teljes súlyában nem más, mint az államhatalom hanyatlásának a következménye”.⁸ Az állam-piac-társadalom közötti egyensúly megbomlása már a két világháború közötti időszakban világossá vált A Nyugat alkonya című mű szerzőjének.

Ugyanakkor az is tény, hogy nem lineáris folyamatról van szó, melynek során a piac fokozatos és megállíthatatlan uralomra jut. Ellenkezőleg, a 1929-1933-as világválság következményeképpen, a gazdasági bajok orvoslására Roosevelt elnök alatt az Egyesült Államokban bevezették a New Deal nevezetű új

⁷ Id. mű, 189.o.

⁸ Id. mű, 190.o.

gazdaságpolitikát, amelynek lényege éppen a megrendült egyensúly helyreállítása volt állam, piac és társadalom vonatkozásában. A nemzetgazdasági érdekek szem előtt tartásával, azt elősegítendő az állam visszanyerte súlyát és kezdeményezőként lépett fel a válság kezelésében; nem pusztán letörte a piac túlhatalmát, hanem ezen túlmenően a gazdasági növekedést ösztönző lépéseket tett (állami beruházások, munkahelyteremtés), s ezzel szabályozta, regulázta a piacot. Másfelől pedig, széles szociális háló kiépítésével a társadalom helyzetét stabilizálta, s ezzel a közjó érvényesülését segítette elő. A J. M. Keynes nevéhez köthető gazdaságpolitikát átvették a második világháború után a nyugat-európai államok is, s ez alapozta meg a jóléti államok kiépülését.

Ezzel összefüggésben jegyzi meg David C. Korten, hogy a Nyugatnak azért ment jól a második világháború után, mert elutasította a szélsőséges (kommunista, ultraliberális) ideológiákat, s helyettük a demokratikus pluralizmust választotta. Ez olyan kormányzati rendszert jelentett, amely az állam, a piac, valamint a civil társadalom közötti pragmatikus, intézményi egyensúlyra épült (Korten, 1996, 104).

Ez az egyensúly azonban a 70-es évektől kezdve ismét fokozatosan felborult, hogy végül is a 90-es évektől kezdve előálljon egy olyan eltorzult, egyensúlytalan állapot, amelyet a fentiekben már taglaltam. Az 1989-ben, az úgynevezett washingtoni konszenzusban megfogalmazott liberalizáció-privatizáció-dereguláció „szentháromsága”, s ez által a neoliberais gazdaságfilozófia vált meghatározóvá mind az elméletben, mind a gyakorlatban. A piacok szabaddá és globálissá válásával a hatalom a kormányzatok kezéből fokozatosan átkerül a világcégek kezébe.

A kormányok akkor cselekvőképesek, ha a gazdasági és politikai határok (államhatárok) egybeesnek. Ha ez elválik egymástól, akkor a demokrácia üres szólamává válik. Amikor a piac globálissá válik, a kormányok viszont nemzeti szintűek maradnak – érthetően és indokoltan -, akkor a multicégek és a nemzetközi bankok túllépnek az állam általi elszámoltathatóság szintjein, ami által az állam sebezhetővé, a polgárok, a társadalom pedig kiszolgáltatottá válik. Ez pedig a demokráciát életveszélyes helyzetbe sodorja, mert a demokrácia csak akkor maradhat fenn, ha az állam, a piac és a társadalom között egyensúly van, egyik szféra sem nő túl a határain és nem terjeszti ki hatalmát a másik két szféra felett.

A neoliberalizmus tézisei ismertek: kevés államot! Az állam ne avatkozzon be az emberek életébe! (Lényegében haljon el, ahogy a kommunista ideológia is hangoztatta.) Minden rossz, ami állami kézben van! Illetve a civil társadalom felé: nincsen ingyenebéd! Mindenért fizetni kell! Valósítsd meg önmagad, légy individualista, ne törődj közösséggel, családdal, élj a mának, érd el, amit akarsz! Szeresd a másságot, az eltérőt, soha sem a megszokott többségit! Szakíts a tradíciókkal, köztük a családdal, a vallással és a keresztény erkölcsökkel, hiszen ezek korlátozzák szabadságodat! Szüntesd meg a nemzetállamokat, légy globalista! Minden olyan lépést, mely az emberek jólétét segíti elő, nevezd populizmusnak és tedd nevetségessé! Szeresd a hedge fund-okat, a bankokat, a multikat, az IMF-et és a Világbankot, Soros Györgyöt és FED-et, mert majd az ő áldásos tevékenységük hozza el számodra a jövőben a paradicsomi boldogságot! És így tovább.

Ebben a folyamatban az állam fokozatosan elveszti az önállóságát és a mozgásterét ahhoz, hogy a mindenkori közösségi, kollektív érdekek, erkölcsök és normák alapján – tehát a civil társadalmi alrendszer irányító normák alapján – cselekedjen. A piaci logikát követő „good governance”-koncepció megvalósulása azt jelenti, hogy a jó államból fokozatosan nyereségorientált állam lesz, melynek egyetlen feladata marad a piaci szereplők legjobb és legprofitábilisabb érvényesülésének elősegítése.

Mindezzel egyetlen baj van: az elmúlt évtizedek piaci működése éppen azt mutatta meg, hogy a növekvő egyéni, céges profit sohasem jut el a társadalom széles köreiig, nem „csorog le” az emberekig, annál az egyszerű oknál fogva, hogy a piac működésének logikai alapja az önérdek, az egyéni jólét öncélú növelése, melyben határ a csillagos ég. Tehát a piac azért nem válhat a közjó megtestesítőjévé, mert saját maga működési elvének és logikájának mondana ellent, ha a közjó felé fordulna. A magánérdek nem válik közérdekké. Csak a közérdekre irányuló akarat – az állam – képes a magánérdeket a közérdekkel összeegyeztetni.

A piac – mármint nem a helyi, nemzeti piac, hanem a globális – nem válik a közérdek hordozójává, ellenkezőleg: megfigyelhető a nemzetközi piacot alkotó transznacionális cégek és pénzüzetek közötti összefonódások és a hatalom hihetetlen mértékű koncentrációja egy nagyon szűk, főleg bankokból álló csoport kezében. A Zürichi Egyetem kutatói által elkészített tanulmány (arxiv.org,

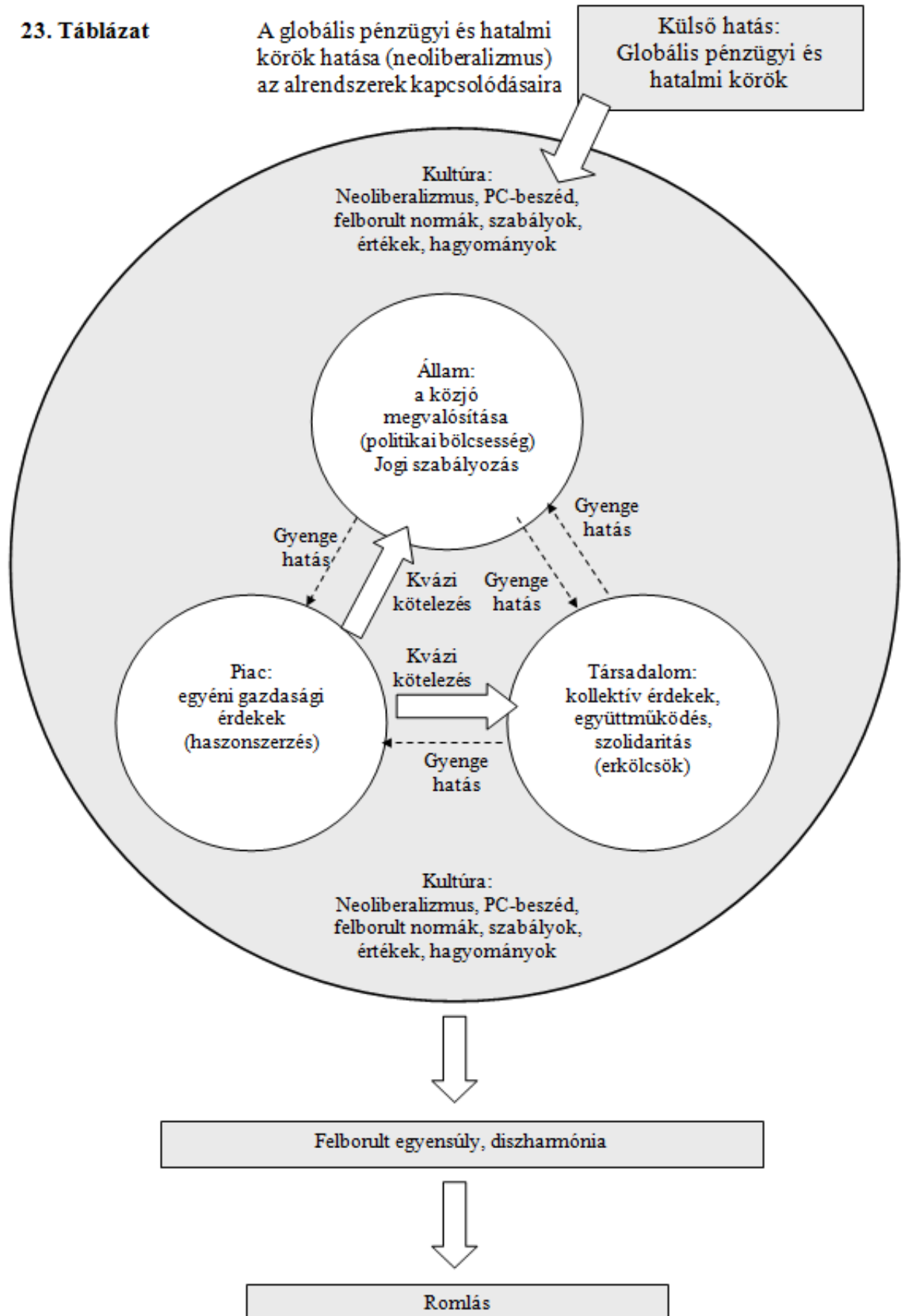

2011) a világ 43 060 transznacionális vállalatát és az azok közötti tulajdonosi hálózatot vizsgálta. Ennek alapján felállították a globális gazdaság magját alkotó 1318 vállalatot feltüntető „térképet”. A kutatás megállapította, hogy a csoporton belül 147 vállalat egy szuper-egységet alkot, ami a csoport vagyonának 40 százaléka felett rendelkezik. Valamennyien tulajdonosai egymás cégei egy részének vagy teljes egészének. Ezek közül a legtöbb bank, a legnagyobb 20 között a Barclays és a Goldman Sachs is szerepel. James Glattfelder, a zürichi Svájci Állami Intézet komplex rendszerelméleti kutatója, a kutatás egyik vezetője szerint a cégek kevesebb, mint 1 százaléka irányítja az egész hálózat 40 százalékát. Mindehhez hozzátehető: a 147 cég, pénzügyintézet nagyjából 300 szupergazdag bankár-dinasztia kezében van (Rothkopf, 2008).

A fenti adatokból leszűrhető, hogy a korábbi korszakokban elsősorban nemzetállami keretek között működő piac meghatározó része a 21. századra univerzális piaccá vált, melyet egy rendkívül szűk elitcsoport irányít, akik a globális térben mozognak, a nemzetállami határok közötti és feletti térben. Helyzetükből fakadóan az áll érdekükben, hogy a nemzetállamokat és velük együtt az állampolgároktól függő, „helyi” demokráciákat az ellenőrzésük alá vonják és betagozzák egy nagyobb, globális egységbe. A globális pénzügyi-gazdasági elit szociológiai leírását legújabban Peter Philips végezte el a *Global Power Elite* (Philips, 2018) című átfogó munkájában.

Miután felvázoltuk a piac-állam-társadalom, mint meghatározó szférák átalakulását, az ideális egyensúly felborulásának okait, mutassuk be a változásokat ábránkon is.

23. Táblázat

Összegezve a fentieket és a jelenlegi állapotot: a globalizálódott piac és a nemzetállami demokrácia között olyan törésvonal (cleavage) jött létre, amelyre korábban nem volt példa a világtörténelemben.

Ebben a korszakban a globális piac uralma alá akarja vonni a társadalmat és az államot.

Kezdve az elsővel: a társadalom feletti uralom megszerzésének sajátos módja olyan, civilnek látszó szervezetek megalakítása, amelyek beavatkoznak a közéletbe, a politikába, formálni akarják a közvéleményt és a társadalom értékrendjét, s befolyásolni akarják a választások kimenetelét – vagyis, a társadalmon keresztül is birtokba kívánják venni az államhatalmat. E folyamat része a társadalom tagjainak megfelelő politikai képzése a közoktatásban és főleg az egyetemeken, hogy aztán a számukra megfelelő politikai hatalom kerüljön az államok élére. De e cél mentén jelennek meg különféle alapítványok, agytrösztök, migránsokat segítő szervezetek, jogsegély-szolgálatok, s ehhez a területhez köthetjük a média és a sajtó látszólag független tevékenységét, amely azonban meghatározott globalista célokat követ. E területen kiemelkedő szerepet játszik Soros György, aki egy átfogó, polip-szerű, globális „civil” szervezeti hálózatnak az irányítója és szellemi atyja; hálózatát többek között annak a célnak az érdekében is mozgósítja, hogy az Európa irányába megindult migránsáradat érkezését, befogadását és letelepedését, s ezzel egyfajta kevert identitású és vallású kontinens kialakulását elősegítse – a globalizáció szellemében. Úgy tűnik számomra, hogy Soros György, mint a globális elit egyfajta előretolt bástyája, ha tetszik „ökle” egyfajta sajátos munkamegosztásban felvállalta a társadalommal kapcsolatos „teendő” elvégzését – mint afféle rezort-felelős. (Nem véletlenül, hiszen alapítványaival már a rendszerváltás hajnalán megjelent a közép- és kelet-európai országokban, már akkor is tudatosan segítve a neoliberális politikai és társadalmi csoportokat). A Karl Popper téziseiből kiinduló nyílt társadalom-elmélet kapcsán megjelenő szlogenek – no nations, no border – egyfajta univerzális világtársadalom vízióját vetítik előre, mely koncepció szervesen illeszkedik a globális elitcsoportok érdekorientált elképzeléseibe.

Mondani sem kell, hogy e civilnek látszó, ám valójában felülről (top down) „küldött” NGO-knak semmi köze sincs a nemzetállami keretek között szervesen működő, közösségi értékeket és hagyományokat védő, valóságos civil

szerveződésekhez. Ezeknek az álcivil, jól megfizetett és irányított képződményeknek az a feladatuk, hogy a globális elitokrácia céljait érvényesítsék a társadalom szférájában is, vagyis elősegítsék, hogy a globális piac irányítása alá kerüljön a társadalom is.

Collin Crouch meglehetősen pesszimista képet fest e törekvés következményeiről; szerinte a neoliberális projekt már-már elérte azt, hogy a társadalom szinte minden intézménye – kórházak, egyetemek, jóléti szervezetek, hivatalok stb. – a piac törvényei szerint, tehát profit- és nem közösség-orientáltan működjenek (Crouch, 2013, 231). A jelenlegi angol, illetve angolszász viszonyokat figyelembe véve még meg is értem a borúlátását, azonban itt hozzá kell tennem, hogy nagy különbség mutatkozik e tekintetben Nyugat-Európa és Közép-, valamint Közép- és Kelet-Európa között. Jómagam úgy látom, hogy amíg Nyugat-Európa, s főleg az angolszász világ sok tekintetben valóban „megadta magát” a globális piac uralmának, addig az „újdondász” közép- és kelet-európai demokráciák számára a kommunizmus után kivívott nemzeti, állami és társadalmi szuverenitás és szabadság olyan érték, amelyet nem szívesen adnának fel olyan új eszmék kedvéért, amelyeknek az ellenkezőjéhez vonzódnak, tehát olyan értékekhez, amelyekért a Nyugat is lelkesedett egészen a hetvenes évekig, s amelyekről önként és dalolva mondott le. Sajátos szerepcsere – de ez talán ezúttal valami jóval is kecsegtethet a hidegháború negatív logikái után.

A társadalom mellett az állam az a szféra, amelyet uralma alá kíván hajtani a globális elitokrácia. Ehhez egyfelől a már meglévő, nagy nemzetközi szervezeteket próbálja felhasználni, úgy, hogy belülről birtokba veszi a saját embereivel és a saját céljainak megfelelően átalakítja azokat. Ez vonatkozik többek között az ENSZ-re és annak mindenféle szakosított intézményeire, de olyan szervezetekre is, mint az Európa Tanács, az EBESZ, különféle nemzetközi emberi jogi intézmények, illetve nemzetközi bíróságok.

Másfelől új, nemzetek feletti intézmények létrehozását is célul tűzik ki. Mindenekelőtt a gazdaságilag, politikailag és társadalmilag is legyengült (és a migrációtól is sújtott) Európa az a terep, ahol a piaci elitokrácia kiváló lehetőségeket lát uralma kiterjesztésére a nemzetállamok felett. Ennek a koncepciónak központi célja az Európai Egyesült Államok, mint egyfajta superföderális állam létrehozása, amelyben a tagállamok immáron nemcsak

gazdasági, hanem politikai szuverenitásukat is átadják a központosított, európai szinten globalizált hatalomnak. Az egységes Európa gondolata visszamegy egészen Coudenhove Calergi-ig, Winston Churchill-ig, Jean Monnet-ig, a koncepciót támogatta és inspirálta az Egyesült Államok – egészen Donald Trump elnökségéig -, de leginkább és elsősorban azok a piaci körök, amelyek az új globális rend és a világkormányzás igen fontos állomásának tekintik az egységesített, nemzetállamtalanított Unió megszületését. Egy új Európát, amelyben ráadásul a migránsáradat következtében sajátos, identitását veszített társadalmak jönnének létre, amelynek tagjai immáron, mint kozmopolita világpolgárok vetnék alá magukat a jószándékú, globális elitokrácia uralmának.

A kép tehát összeáll, azonban egy lényeges problémával szembe kell nézniük a globális uralom híveinek: számtalan intézmény jött létre vagy alakult át ilyen irányba, ám még egyetlen olyan globális szervezetet sem sikerült létrehozni, amelyek választások, méghozzá az állampolgárok választása alapján jött volna létre. Helyesen jegyzi meg H. Willke: van WTO, van IMF, van Világbank, vannak különböző világszervezetek az élet minden területén. Csak éppen nincsenek világpártok, nincs világparlament, nincs világkormányzás, vagyis a világpolitikában nincsenek demokratikus nemzetközi testületek (Willke, 2014,18). A demokratikus nemzetállamot viszont nehéz helyettesíteni nem demokratikusan, top down módon, manipulatív eszközökkel létrehozott globális intézményekkel.

Összegzés

A demokráciák létét leginkább azok a Nyugaton létrejött globalista, liberális hálózatok fenyegetik, amelyek célul tűzték ki a nemzetek, nemzetállamok háttérbe szorítását, s ezzel összefüggésben a népszuverenitáson alapuló demokráciák „felülírását”, formálissá tételét, külső irányítását. A globálissá vált Nyugat tehát azt rombolja le, vagy azt próbálja lerombolni, amit a népszuverenitáson alapuló Nyugat létrehozott az évszázadok során.

Ez a legfontosabb veszély a demokráciákra nézve a 21. században, már csak azért is, mert a globalista koncepciók mögött egy elképesztő mértékű forrásokkal rendelkező pénzügyi-gazdasági szuperelit áll, mely sok tekintetben erősebb, mint a nemzetállamok, s ebből következően gazdasági hatalmát ki akarja terjeszteni politikai hatalommá, ami egyet jelent a nemzetállamok feletti hatalom megszerzésével.

A demokratikus nemzetállamok azonban nem tehetetlenek ezzel a globális törekvéssel szemben, hiszen egyre több ország vezetése ismeri fel a veszélyt, s minden azon múlik, hogy ezek a politikai erők és csoportok, illetve államok képesek-e az összefogásra a globálisan fellépő mainstream áramlattal szemben.

Leginkább a nemzeti szuverenista tábor erején, szívósságán és összefogásán múlik, hogy a demokrácia túléli-e a 21. századot, vagy bekerül a politikatörténet hatalmas múzeumába.

Irodalom

Acemoglu, Daron – Robinson, James A (2012): Globalisation and Democracy. In: Acemoglu-Robinson (eds.): Economic Origins of Dictatorship and Democracy, Cambridge University Press.

Ackerman, Bruce (2000): „The New Separation of Powers”, Harvard Law Review (113) 3: 633-730.

Archibogu, Daniele – Koenig-Archibogu, Mathias – Marhetti, Rafaele (eds.) (2012): Global Democracy. Cambridge University Press.

Crouch, Colin (2013): Das befremdliche Überleben des Neoliberalismus. Suhrkamp Verlag.

Gasset, José Ortega Y (2003): A tömegek lázadása. Nagyvilág Kiadó.

Hobsbawn, Eric. J. (1997): A nacionalizmus kétszáz éve. Maecenas Kiadó.

Huntington, Samuel P. (1996): The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, New York.

Korten, David C. (1995): Tőkés társaságok világhuralma. Kapu Kiadó.

Martin, Hans-Peter/Schumann, Harald (1998): A globalizáció csapdája. Támadás a demokrácia és a jólét ellen. Perfekt Kiadó, Budapest.

Merkel, Wolfgang (2010): Systemtransformation. 2 Auflage. Wiesbaden: VS Verlag.

Moór Gyula (1945). A demokrácia érvényei. Demokrácia, 1945/4.

Moór Gyula (1946): Demokrácia és világnézet. Jogtudományi Közlöny, 1946/8.

Morlino, Leonardo (2004): „What is a ‚Good‘ Democracy?”, in: Aurel Croissant / Wolfgang Merkel (Hg.): Special Issue of Democratization: Consolidated or Defective Democracy? Problems of Regime Change (11) 5: 10-32.

Philips, Peter (2018): Giants – The Global Power Elite. Seven Stories Press, New York-Oakland-London.

Pokol Béla (2008): Globális uralmi rend 2. kötet. Kairosz Kiadó.

Reybrouck, David Van (2013): Gegen Wahlen. Warum Abstimmen nicht demokratisch ist. Wallstein Verlag.

Rothkopf, David (2008): The Global power elite and the world they are making. Farrar, Straus and Giroux.

Schmitter, Philippe C. (1994): Dangers and Dilemmas of Democracy. In: Journal of Democracy. 5 (2): 57-74.

Scruton, Roger (1995): Mi a konzervativizmus? Osiris Kiadó.

Scruton, Roger (2005): A nemzetek szükségességéről. Helikon Kiadó.

Simmons, Beth A. – Dobbin, Frank – Garret, Geoffrey (eds.)(2010): The Global Diffusion of Market and Democracy. Cambridge University Press.

Spengler, Oswald (2011): A Nyugat alkonya I-II. Noran Libro Kiadó.

Spengler, Oswald (2013): Válságok árnyékában. Noran Libro Kiadó.

Thornhill, Chris (2018): The Sociology of Law and The Global Transformation of Democracy. Cambridge University Press.

Whitehead, Laurence (2004): „Democratization with the Benefit of Hindsight: The Changing International Components”, in: Edward Newman / Ronald Rich (Hg.): The UN Role in Promoting Democracy. Between Ideals and Reality, Tokio/New York/Paris: 135-165.

Willke, Helmut (2014): Demokratie in Zeiten der Konfusion. Suhrkamp Verlag.

Wu, Guoguang (2017): Globalisations against Democracy. A Political Economy of Capitalism after its Global Triumph. Cambridge University Press.

Zakaria, Fareed (1997): „The Rise of Illiberal Democracy”, Foreign Affairs (76) 6: 22-43.

Internetes források:

<https://www.bennettinstitute.cam.ac.uk/publications/global-satisfaction-democracy-report-2020/>

<http://www.independent.co.uk/news/world/politics/oxfam-warns-davos-of-pernicious-impact-of-the-widening-wealth-gap-9070714.html>

http://hvg.hu/gazdasag/20140120_A_vilag_85_leggazdagabb_emberenek_ann_yi_p

<https://www.oxfamamerica.org/press/richest-1-will-own-more-than-all-the-rest-by-2016/>

<http://www.euronews.com/2017/01/16/oxfam-eight-men-own-as-much-wealth-as-poorest-half-of-world-s-population>

https://arxiv.org/PS_cache/arxiv/pdf/1107/1107.5728v2.pdf